

МОВНІ ПОМИЛКИ І ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «КЛІНІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ» АНГЛОМОВНИМИ СТУДЕНАМИ

Сологор І.М., Беляєва О.М., Костенко В.Г.

Українська медична стоматологічна академія

Проаналізовано й класифіковано типові помилки, що трапляються в студентів, які навчаються англійською мовою. Окреслено шляхи запобігання й усунення типових помилок у процесі вивчення розділу «Клінічна термінологія».

Ключові слова: мовна система, латинська мова, клінічна термінологія, типові помилки, англійськомовні студенти.

The paper highlights classification, analysis, and approaches in preventing common mistakes made by English-speaking students when learning Latin clinical terminology.

Keywords: language system, Latin language, clinical terminology, common mistakes, English-speaking students.

Складні й суперечливі процеси глобалізації як комплексного геоекономічного, геополітичного й геогуманітарного явища, що поступово перетворює світ на єдиний простір, упливають на всі сфери життя світової спільноти, рівноправним членом якої прагне стати й Україна. Цілком закономірно, що своє відображення ці процеси знаходять у сфері вітчизняної вищої освіти, медичної зокрема, яка на різних рівнях інтегрується в міжнародний освітній простір [1].

Бажання іноземців вступити до українських закладів вищої медичної освіти (ЗВМО) може бути пояснене тим, що, незважаючи на недоліки, яких не позбавлена жодна сучасна система підготовки медичних кадрів, в українській вищій освіті (і не лише медичній) досить органічно поєднуються багаті національні традиції, тенденцію до збереження і примноження яких потрібно зберігати й надалі, із напрацьованими останніми роками методологічними орієнтирами щодо подальшого розвитку національної медичної освіти, які передбачають гармонізацію процесу професійної підготовки майбутніх лікарів зі світовими і європейськими стандартами, поглиблення співпраці з провідними закордонними університетами і створення умов для міжнародної мобільності студентів і науково-педагогічних працівників; зокнайширше впровадження антропоцентричного підходу в освіту; поєднання фундаментальної теоретичної підготовки із формуванням низки практико-орієнтованих компетентностей, що забезпечують конкурентоспроможність випускників вітчизняних ЗВМО.

Навчальна дисципліна «Латинська мова та медична термінологія» традиційно належить до тих дисциплін, які слугують підґрунтям термінологічної компетентності майбутнього лікаря. Це зумовлює пильну увагу фахівців у галузі професійної лінгводидактики до різноманітних проблем, пов'язаних із питаннями вивчення й навчання латинської мови за фаховим спрямуванням як українськомовних, так і англійськомовних студентів [2-9]. Щодо англійськомовних студентів, то ці питання набувають особливої актуальності у зв'язку зі стрімким зростанням цього контингенту в українських ЗВМО. У цьому контексті ми цілком поділяємо думку О. Литовської, що робота з цим контингентом вимагає від викладачів умінь не просто перекладати навчальний матеріал англійською мовою, а й створювати нові оригінальні навчальні й методичні засоби, а також урахувувати національні й мовні особливості студентів-іноземців [4].

З-поміж багатьох питань, які нині входять до кола наукових інтересів лінгводидактів, важливе місце посідають питання аналізу, класифікації і формулювання методичних рекомендацій щодо запобігання та мінімізації мовних і мовленнєвих помилок у процесі вивчення латинської мови та медичної термінології [2; 5; 6].

Матеріалом дослідження слугували типові помилки, які фіксуються в англійськомовних студентів при засвоєнні розділу «Клінічна термінологія» з навчальної дисципліни «Латинська мова та медична термінологія».

Не викликає сумнівів, що іноземні студенти, які навчаються англійською мовою, при вивченні клінічної термінології набагато легше засвоюють греко-латинські терміни, ніж студенти, які навчаються російською чи українською мовами. Насамперед це пояснюється тим, що грецька й латинська мови відіграли унікальну роль у формуванні англійської медичної термінології. Проте досить часто знання англійської мови стають на заваді засвоєнню правил вимови, а також латинської граматики й лексики [6]. Як слушно зазначають Т. Татаренко й А. Токпанова, уже на першому занятті в студентів зазвичай виникає хибне й достатньо «небезпечне» уявлення, що «вони все знають і непотрібно докладати жодних зусиль до оволодіння новою мовою [7, с. 149]». Утім, це уявлення неминуче призводить до багатьох труднощів, зумовлених інтерференційним впливом англійської мови. У зв'язку з цим викладач, який проводить заняття в англійськомовних групах, має володіти різними методичними прийомами, зокрема й прийомами, покликаними полегшити засвоєння клінічної термінології цією категорією студентів.

У нашому дослідженні ми дотримуємося класифікації помилок відповідно до рівнів мовної системи, а саме: 1) фонетичні помилки (помилки у вимові/читанні й орфографії); 2) граматичні помилки; 3) лексичні помилки.

Розглянемо типові **фонетичні помилки**, характерні для англійськомовних студентів у цілому, і які трапляються при вивченні клінічної термінології зокрема.

Некоректні вимова й читання: а) голосних **a, e, i, u**, відповідно **a - [eɪ]; e - [i]; i - [aɪ], u - [ju]** або **[ʌ]** (залежно від позиції); б) дифтонгів **au** та **eu**, відповідно **au - [o]**; **eu - [u]**; в) приголосних **c** і **g**, відповідно **c - [s]; g - [dʒ]**; г) буквосполучення **ti, si** в закінченнях іменників жіночого роду на **-tio, -sio** відповідно **-tio - [ʃ(ə)n]**, **-sio - [z(ə)n]**, наприклад, у таких термінах як: *palpatio, laesio*; г) суфікса **-itis**, наприклад: *otitis, laryngitis*; д) грецьких буквосполучень **ch** і **th**, відповідно **ch - [k]**, а **th - [ð]** або **[θ]**, наприклад, у таких термінах як *hydrotherapia, lichen*. Оскільки студенти-іноземці вимовляють ці голосні й буквосполучення згідно з правилами англійської мови, викладачу-латиністу вже на початковому етапі вивчення латинської мови доцільно зокнайширше використовувати прийоми зіставлення і протиставлення, акцентуючи увагу на розбіжності вимови звуків, які позначаються вказаними літерами чи буквосполученнями в англійській і латинській мовах. Такий підхід сприятиме мінімізації подібних помилок у майбутньому, у тому числі при вивченні клінічної термінології.

Інтерференційний вплив англійської мови прослідковується і в процесі формування та розвитку орфографіч-

них навичок. Серед найбільш поширених **орфографічних помилок**, яких припускаються іноземні студенти під час вивчення клінічної термінології, назвемо такі як заміна латинського закінчення англійським: 1) **-ia** на **-y**, наприклад: *splenomegalia* → *splenomegaly*; *tenotomia* → *tenotomy*; 2) **-io** на **-ion**, наприклад: *resectio* → *resection*; *incisio* → *incision*; 3) **-us** у кінцевому терміноелементі **-logus** на **-ist**, наприклад: *otologus* → *otologist*; *cardiologus* → *cardiologist* за аналогією з *orthop(a)edista* → *orthop(a)edist*. Як свідчить наш практичний досвід, достатньо ефективний засіб запобігання таким помилкам – візуалізація, наприклад, використання таблиць із паралельним написанням латинських та англійських термінів. Наявність зорової опори дає змогу викладачу акцентувати увагу студентів на коректному написанні латинського терміна.

Граматичні помилки, характерні для англомовних студентів, найчастіше спостерігаємо під час перекладу клінічних термінів, утворених за зразком синтаксичних конструкцій «узгоджене означення», «неузгоджене означення», а також у разі поєднання різних видів синтаксичного зв'язку в термінологічному словосполученні. Розглянемо такі помилки детальніше.

Першу групу становлять типові помилки, зумовлені відмінностями в граматиці латинської й англійської мов і яких припускаються англомовні студенти під час перекладу клінічних термінів, утворених шляхом безприменникового керування (синтаксична конструкція «неузгоджене означення»), наприклад, термін «*ulcer of the duodenum*» слід перекласти латинською мовою «*ulcus duodeni*», де перший іменник стоїть у Nom. sing., а другий – у Gen. sing. Англомовні студенти часто перекладають цей термін як «*ulcus duodenum*», тобто фактично замість узгодженого означення студенти використовують прикладку. У зв'язку з цим необхідно звертати увагу студентів на функцію прийменника *of* (Possessive Case), який при перекладі подібних конструкцій латинською мовою вимагає після себе Gen. sing. (Gen. plur.).

Нерідко трапляються й помилки при перекладі клінічних термінів, утворених за зразком синтаксичної конструкції «узгоджене означення», наприклад, термін «*серозне запалення*» слід перекласти «*inflammatio serosa*», оскільки прикметник *serosus*, а, ум узгоджується з іменником у роді, числі й відмінку. Натомість студенти-іноземці перекладають його «*inflammatio serosus*» (за аналогією з англійським «*serous inflammation*»). Корегування помилок у конструкціях, що містять узгоджене/неузгоджене означення, вимагає від викладача перерозподілу навчального часу в бік тренувальних вправ на переклад.

Поширеною **лексичною помилкою** є заміна латинського терміна англійським, тобто відбувається інтерференційний вплив. Найчастіше така помилка трапляється в разі існування автохтонних англійських термінів на позначення частин тіла й органів організму людини, а англійський прикметник запозичений із латини. Наприклад: легеня – *pulmo* (лат.), *lung* (англ.), легеневий – *pulmonālis* (лат.), *pulmonary* (англ.); нирка – *kidney* (англ.), *ren* (лат.), *renal* (англ.), *renālis* (лат.). Принагідно зазначимо, що цей унікальний дериватологічний феномен поширений і в інших європейських мовах, французькій зокрема. Відтак, при перекладі латинською мовою студенти «підміняють» латинський іменник англійським, тобто замість «*pulmo*» використовують «*lung*», наприклад: *emphysema lungs* замість правильного варіанта перекладу *emphysema pulmonum*.

Окрему увагу викладачу слід акцентувати на розходженні форм однакових за змістом термінів у латинській та англійській мовах. Так, студенти перекладають термін «*embolia*» як «*emboly*» за аналогією з клінічними термінами грецького походження на *-ia*, наприклад: епілепсія – *epilepsia* (латиніз. гр.), *epilepsy* (англ.). Викладач має пояснити, що в цьому випадку не слід проводити аналогії, оскільки правильний переклад англійською мовою буде *embolism* (англ.). Інший типовий приклад – утворення латинських термінів на позначення назв хвороб запального характеру за допомогою суфікса *-itis*: бронхіт – *bronchitis* (лат.) і *bronchitis* (англ.), гастрит – *gastritis* (лат.) і *gastritis* (англ.). Попри це, термін зі значенням «запалення плеври» англійською мовою слід перекласти *pleurisy*, а не *pleuritis*.

Отже, основні шляхи усунення проаналізованих і класифікованих помилок вбачаємо в: 1) зокнайширшому використанні засобів унаочнення, передусім у вигляді таблиць (фонетичних, орфографічних, лексичних, грама-тичних); 2) систематичному порівняльному аналізі типових помилок та їх коригуванні шляхом активізації студентів; 3) використанні прийомів зіставлення і протиставлення; 4) збільшенні кількості тренувальних вправ на переклад (конструкції з узгодженим/неузгодженим означенням, комбінованими типами синтаксичного зв'язку); 5) неухильному дотриманні принципу концентризму в навчанні латинської мови і медичної термінології.

Список використаної літератури

1. Беляева О. М. Про деякі соціальні, психологічні та педагогічні аспекти навчання іноземних студентів у вищих медичних навчальних закладах України / О. М. Беляева // Світ медицини та біології. – 2013. – № 2 (37). – С. 17-20.
2. Беляева О. М. Типологія мовних помилок і шляхи їх мінімізації у процесі навчання майбутніх лікарів латинської мови та медичної термінології / О. М. Беляева // Мовні дисципліни в контексті розвитку сучасної вищої школи : матеріали Всеукр. дистанц. наук.-практ. конф. з міжнар. уч., 13-14 лист. 2014 р., Харків / відп. за вип. Є. І. Світлична, Л. А. Торяник. – Харків: Тім Пабліш Груп, 2014. – С. 23-29.
3. Беляева О. М. Методи і прийоми як складова технології навчання латинської мови та медичної термінології / О. М. Беляева, В. Г. Синиця // Основні напрямки підготовки медичних кадрів у сучасних умовах : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, Полтава, 26 берез. 2015 р. – Полтава : Ред.-вид. відділ ВДНЗУ «УМСА», 2015 р. – С. 19-20.
4. Литовская А. В. Раздел «Клиническая терминология» в курсе латинского языка и медицинской терминологии: проблемы и вызовы при работе с англоязычными студентами / А. В. Литовская // Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей III Міжнар. наук.-практ. конф. (31 травня – 01 червня 2018 р., м. Полтава). – Полтава : Астрія, 2018. – С. 167 - 171.
5. Синиця В. Г. Профілактика типових помилок при навчанні першокурсників орфографічної грамотності на практичних заняттях з латинської мови / В. Г. Синиця // Мовні дисципліни в контексті розвитку сучасної вищої школи : матеріали Всеукр. дистанц. наук.-практ. конф. з міжнар. уч., 13-14 лист. 2014 р., Харків / відп. за вип. Є. І. Світлична, Л. А. Торяник. – Харків: Тім Пабліш Груп, 2014. – С. 291-296.
6. Сологор І. М. Інтерференційний вплив англійської мови при вивченні латинської мови та основ медичної термінології іноземними студентами / І. М. Сологор, В. Г. Костенко // Актуальні питання медичної (фармацевтичної) освіти іноземних громадян: проблеми та перспективи: збірник статей навчально-наукової конференції з міжнародною участю (22 листопада 2018 р., Полтава). – Полтава: ВРВ «УМСА», 2018. – С. 91-92.

7. Татаренко Т. Д. Сравнительно-сопоставительный метод обучения латинскому языку и основам медицинской терминологии студентов-иностранцев / Т.Д. Татаренко, А.А. Токпанова // Вестник Казахского Национального медицинского университета. – 2014. – № 3-2. – С. 149-152.
8. Татаренко Т. Д. Обучение латинскому языку и медицинской терминологии студентов-иностранцев / Татаренко Т. Д., Лисариди Е. К., Нурмухамбетова Б. Н. // Образовательный вестник «Сознание». – 2016. – №7. – Т. 18. – С. 42-45.
9. Тітєвська Т. В. Особливості викладання латинської клінічної термінології англомовним студентам / Т. В. Тітєвська, М. Т. Бікулова // Концептуальні основи навчання іноземними мовами у вищих медичних навчальних закладах України у контексті Болонської декларації та проблеми навчання латинської фармацевтичної термінології у світі Болонського процесу. – Донецьк: Вид-во ДНМУ, 2007. – С.102-105.

СУЧАСНІ Й ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ З МІКРОБІОЛОГІЇ, ВІРУСОЛОГІЇ ТА ІМУНОЛОГІЇ

Сотниченко С.М., Ганчо О.В., Коваленко Н.П., Боброва Н.О.,
Зачепило С.В., Лугова Л.О.

Українська медична стоматологічна академія

Розглянуто сучасні й історичні аспекти підготовки студентів з мікробіології, вірусології та імунології. Метою роботи було вивчення особливості структури і змісту знань, методів, методичних прийомів, форм навчання, які сприяють ефективному засвоєнню матеріалу з мікробіології, вірусології та імунології студентами медичних спеціальностей. Головним результатом і центральною ланкою навчальної діяльності є засвоєння знань, умінь і навичок студентами. Процес здобуття й засвоєння знань довготривалий, цілеспрямований і поетапний. Перспективи подальших досліджень – у визначенні якісних показників засвоєння знань студентами медичних спеціальностей із мікробіології.

Ключові слова: мікробіологія, вірусологія та імунологія, міждисциплінарна інтеграція, методи дослідження, компетентності.

The article deals with historical and modern aspects of microbiology teaching. The purpose of the authors was to study the peculiarities of the structure and content of knowledge, methods, methodical techniques, forms of teaching that contribute to the effective assimilation of material in microbiology, virology and immunology by students of medical specialties. The main result and central link of the educational activity is the students' acquisition of knowledge and skills. The process of knowledge acquisition and assimilation is a long-term, purposeful and gradual.

Keywords: microbiology, virology and immunology interdisciplinary integration, research methods, competencies.

Формування сучасного лікаря не можна уявити без знання таких фундаментальних дисциплін як анатомія, гістологія, фізіологія, біологія, біохімія та інших. Мікробіологія, вірусологія й імунологія займають нині чільне місце серед інших медико-біологічних наук, великою мірою визначають прогрес сучасної біології і медицини в цілому. Ці дисципліни об'єднуються не тільки спільністю проблемних завдань і методичних прийомів, а й єдиною історично-походження і розвитку.

Кафедри мікробіології (спочатку їх називали кафедрами бактеріології) почали створюватися наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. Необхідність їх появи була зумовлена широким розповсюдженням серед населення інфекційних хвороб через стихійні лиха і соціальні негаразди. Вивчення основ загальної та спеціальної мікробіології відбувалося відповідно до тогочасного рівня науки. Студенти засвоювали знання про відомих на той час збудників хвороб, готували препарати з культур бактерій, виконували їх фарбування і мікроскопію, культивували мікроорганізми, одержували чисті культури бактерій, ознайомилися з мікробіологічними методами діагностики інфекційних хвороб і методами профілактики. У 30-50-і роки ХХ століття почалося використання для лікування хворих антимікробних засобів – сульфаніламідних препаратів і антибіотиків, що суттєво знизило захворюваність і смертність від інфекційних хвороб. На початку другої половини ХХ століття постало питання ерадикації деяких інфекційних хвороб (поліомієліт, дифтерія та інші). Зміни в структурі лікування і профілактики інфекційних хвороб знаходили відображення в навчальних програмах із мікробіології. Через відокремлення вірусології й імунології в навчальних планах у 70-х роках ХХ століття змінилася назва дисципліни на "Мікробіологія, вірусологія та імунологія", а до програми були внесені питання загальної і спеціальної вірусології й імунології. Отже, саме на кафедрах мікробіології, вірусології та імунології студенти вперше ознайомилися з актуальними проблемами інфекційної патології. У 80-і роки мікробіологія поповнилася ще одним важливим розділом – клінічною мікробіологією, яка вивчає умови розвитку захворювань, викликаних умовно-патогенними мікроорганізмами та їхнє значення в клініці. Інтенсивно в цей же час тривав розвиток санітарної мікробіології та вірусології. Ціла низка методичних вказівок та інших нормативних документів сприяли кращому засвоєнню нових розділів мікробіології в межах навчальних програм.

Сучасний фахівець у галузі медицини має володіти значним запасом знань, уміти поповнювати, розвивати і творчо застосовувати їх у професійній діяльності. Відтак, постає необхідність у якісній підготовці студентів, яка базується передусім на теоретичних і фахових знаннях із предметів медико-біологічного циклу, в тому числі й з мікробіології, вірусології та імунології. Знання з мікробіології мають велике значення для медика, оскільки, крім функції складника природничо-наукових знань, вони є базовими для блоку спеціальних дисциплін. Від їх засвоєння майбутнім лікарем, фармацевтом, стоматологом залежить ступінь готовності до практичної діяльності, що робить ці знання значущими для студентів медичних спеціальностей, а тому вивчення проблеми засвоєння знань із мікробіології, належної їх організації зі студентами-медиками є актуальним.